

СТАНИСЛАВ ЛЕМ

ПРИМКАТА НА ВРЕМЕТО

Част 4 от „Из спомените на Ийон Тихи“

Превод от полски: Светлана Петрова, 1994

chitanka.info

Един есенен следобед, когато тъмнината вече бе налегнала улиците под равномерния ситен и сив дъжд, който превръща спомена за слънцето в нещо почти невероятно, и човек за нищо на света не би напуснал мястото си пред камината, заровен в старите книги, търсейки в тях не добре известното му съдържание, а самия себе си отпреди години, неочаквано някой потропа на вратата ми. Беше силно и внезапно почукване, като че ли посетителят, пренебрегвайки звънеца, искаше веднага да покаже, че появата му има спешен, бих казал дори — отчаян повод. Оставих книгата, излязох в коридора и му отворих. Видях човек в мушамен дъждобран, от който обилно се стичаше вода, а лицето му, изкривено от силна умора, лъщеше от капките дъжд. Не ме гледаше — беше изтощен. Подпираше се с двете си зачервени и мокри ръце на голям сандък, който най-вероятно сам бе домъкнал по стълбите до моя етаж.

— Господине — казах, — какво... — и се поправих — с какво мога да ви помогна?

Той направи някакво неопределено движение, продължавайки да диша тежко. Разбрах, че иска да внесе своя товар в жилището ми, но силите вече не му стигат. Затова хванах дебелите мокри въжета, с които беше обвързан сандъкът, и го вмъкнах в коридора. Когато се извърнах, мъжът вече стоеше зад мен. Посочих му закачалката, той окачи дъждобрана, остави на полицата шапката си, която беше толкова подгизнала, че приличаше на безформен филцов парцал, и с несигурна походка влезе в кабинета ми.

— С какво мога да ви бъда полезен? — запитах след малко. Предположих, че е поредният от моите необичайни гости, а той, все така без да ме гледа, като че ли потънал в собствените си мисли, бършеше лицето си с носна кърпа, потрепервайки от студеното докосване на мокрите маншети на ризата. Казах му да седне до камината, но мъжът не благоволи да ми отговори. Хвана този свой мокър сандък и започна да го дърпа, да го тика, да го преобръща, като оставяше по пода кални следи, свидетелстващи, че по време на трудния си път многократно е трябвало да го пуска на покритите с локви тротоари, за да си поеме дъх. Едва когато сандъкът се озова в средата на стаята и той можеше постоянно да го държи под око, странникът осъзна като че ли изведнъж моето присъствие, погледна ме, измърмори

нещо неразбираемо, кимна, с неестествено голяма крачка отиде до празния фотьойл и потъна в удобната му вдлъбнатина.

Седнах срещу него. Мълчахме доста дълго, но неизвестно защо това изглеждаше напълно естествено. Не беше млад — сигурно имаше около петдесет години. Лицето му беше изкривено. Правеше впечатление, че цялата му лява половина беше по-дребна, като че ли не бе успяла да порасне колкото дясната, така че крайчецът на устните, ноздрата и клепачът отляво бяха по-малки, което придаваше на лицето му израз на притеснено учудване.

— Вие ли сте господин Тихи? — каза най-сетне той, когато вече почти не очаквах да проговори. Кимнах. — Ийон Тихи? Онзи... пътешественикът? — увери се още веднъж, приведен напред. Гледаше ме недоверчиво.

— Ами да — потвърдих. — Кой друг би могъл да бъде в жилището ми?

— Може да съм сбъркал етажа — измънка чудакът, като че ли зает с нещо друго, много по-важно.

Изведнъж стана. Инстинктивно докосна сакото си с намерението да го оправи, но като че ли осъзна безсмислието на това си желание (не зная дали и най-добрите ютии и шивашки умения биха могли да помогнат на дрехата му, която беше захабена до краен предел), поизпъчи се и каза:

— Аз съм физик. Наричам се Молтерис. Чували ли сте за мен?

— Не — отвърнах. Наистина не бях чувал никога за него.

— Няма значение — промърмори той по-скоро на себе си.

Изглеждаше мрачен, но всъщност явно размисляше над нещо, претегляше вътре в себе си някакво предварително взето решение, което бе причина за неговото посещение, но сега май бяха го завладели нови съмнения. Личеше му по това, че ме поглеждаше крадешком. Струваше ми се, че ме мрази заради онова, което искаше, не, което трябваше да ми каже.

— Направих откритие — изстреля той внезапно с хрипкавия си глас. — Изобретение. Такова още не е имало. Никога. Не сте длъжен да ми вярвате. Аз никому не вярвам, затова няма нужда и на мен да ми се вярва. Фактите са достатъчни. Ще ви докажа. Всичко. Но още не съм съвсем...

— Страхувате ли се? — подхвърлих с внимателен и успокояващ тон. Подобни хора са като откачени, побъркани, гениални деца. — Опасявате се от кражба, от предателство, така ли? Можете да бъдете спокоен. Тази стая вече е виждала и чувала за изобретения...

— За такова не!!! — избухна той категорично и в гласа му, в блясъка на очите за миг се появи невероятна гордост. Изглеждаше така, като че ли беше самият Създател. — Дайте ми някакви ножици — каза той мрачно в нов внезапен прилив на угнетеност. — Може и нож.

Подадох му ножа за хартия, който лежеше на бюрото. Разряза въжетата с резки и уверени движения, разкъса хартията, нарочно небрежно и я захвърли — смачкана и мокра — на пода, като че ли искаше да каже: „Можеш да ме изхвърлиш, да ме наругаеш, че цапам лъснатия ти паркет, стига да имаш смелостта да изгониш човек като мен, който е принуден така да се унижава“. Оказа се, че сандъкът беше направен от рендосани дъски, боядисани в черно; капакът беше наполовина черен, наполовина зелен и ми хрумна, че сигурно не му е стигнала боята от единия цвят. Сандъкът се затваряше със секретна брава с шифър.

Молтерис завъртя циферблата, прикрил го с ръка и приведен така, че да не мога да видя комбинацията, а когато ключалката щракна, повдигна бавно и внимателно капака.

От дискретност, а и за да не го притеснявам, седнах обратно във фотьойла. Стори ми се, че ми е благодарен за това, макар да не го показва. Във всеки случай, като че ли се поуспокои. Пъкна ръце вътре в сандъка и с усилие, от което страните и челото му пак почервеняха, извади от него голям оксидиран до черно апарат с някакви капачета, лампи и кабели — въобще не разбирах за какво може да служи всичко това. Държейки в обятията си своя товар като любима жена, той промълви с приглушен глас.

— Къде има... контакт?

— Там — посочих му ъгъла до библиотеката, понеже в другия беше включена настолната лампа. Той се приближи до книжните лавици и с най-голяма предпазливост остави тежкия апарат на пода. След това разгъна единия от навитите кабели и го пъкна в контакта. Приклепна до своя апарат и започна да премества различни лостчета, да натиска бутони и след малко мек полумрак изпълни стаята. Внезапно на лицето му се изписа страх; той приближи очи до една от лампите, която

за разлика от другите не светеше. Почука я леко с пръст, но тъй като не настъпи никаква промяна, обърна трескаво всичките си джобове, намери отвертка, парче кабел, някакви метални клещи и като падна на колене пред апарата, започна бързо, но в същото време съвсем прецизно да се рови във вътрешността му. Изведнъж тъмната лампа светна с розово сияние. Молтерис, който като че ли беше забравил напълно къде се намира, с дълбока въздишка на облекчение напъха инструментите в джоба си, изправи се и каза съвсем спокойно, като че ли произнасяше нещо от рода на „днес ядох хляб с масло“:

— Тихи, това е машината на времето.

Не отговорих. Не зная дали си давате сметка колко деликатно и трудно беше моето положение. Изобретателите от този тип, измислили еликсир на вечния живот или електронен гадател на бъдещето, или — както в нашия случай — машина на времето, се натъкват на огромното недоверие на всички, които са се опитвали да посветят в тайната на своето откритие. Те са пълни с комплекси и притеснения, страхуват се от другите хора и същевременно ги презират, понеже знаят, че са принудени да молят за помощта им. Разбирайки това, в подобни моменти съм длъжен да бъда безкрайно предпазлив. Каквото и да бях направил, щеше да се възприеме зле. Изобретател, който търси помощ, е подтикван от отчаянието, а не от надеждата, и очаква не доброжелателност, а насмешка. От опит знае, че всъщност доброжелателството е само началото, след което обикновено идва пренебрежението, скрито в думите на разубеждаването, защото, естествено, вече не веднъж и не дважд са се опитвали да го разубедят. Ако бях казал: „Ах, невероятно, наистина ли сте изобретили машина на времето?“ — той сигурно би се хвърлил с юмруци върху мен. Мълчанието ми го изненада.

— Да — каза Молтерис, дръзко пъхайки ръце в джобовете, — това е машина на времето! Машина за пътешествия из времето, разбирате ли?

Кимнах, като се стараех да проявявам сдържаност.

Цялата му арогантност отиде нахалост, той се смути — известно време на лицето му бе изписано глупаво изражение. То дори не беше старо, а само уморено и невероятно страдалческо, а зачервените очи свидетелстваха за безброй безсънни нощи — клепачите му бяха подути. Явно заради посещението си при мен той се беше обръснал, но

стърчащите покрай ушите и под долната устна косъмчета показваха, че го бе направил набързо и нетърпеливо, за което говореше и черната лепенка на бузата.

— Не сте физик, нали?

— Не.

— Толкова по-добре. Ако бяхте физик, нямаше да ми повярвате дори и след онова, което ще видите със собствените си очи, защото появата на този апарат — посочи той машинарията, която продължаваше да мърка тихичко като сънен котарак (лампите все така хвърляха розови отблясъци върху стената) — стана възможна едва след като отхвърлих купища идиотизми, смятани за физика. Притежавате ли някаква вещ, с която не ви е жал да се разделите?

— Може би ще се намери — отвърнах. — Каква вещ?

— Все едно. Камък, книга, метал, стига да не е нещо радиоактивно. Важното е да няма нито следа от радиоактивност. Може да стане беля.

Продължаваше да говори, докато аз станах и се приближих до бюрото. Знаете, че съм педант и при мен дори най-малката дреболия има своето постоянно място, а на порядъка в библиотеката придавам особено значение. Ето защо ме бе учудило нещо, което се случи предния ден: след закуска, т.е. ранните сутрешни часове, докато седях зад бюрото си, работейки над пасаж, който ми създаваше трудности, в един момент вдигнах глава от разхвърляните по цялото бюро листа и забелязах, че в ъгъла до библиотеката на пода лежи тъмночервена книга — осминка формат — като че ли някой я бе захвърлил там. Станах и я вдигнах. Познах корицата — беше брой от тримесечно списание по космическа медицина с дипломната работа на един мой далечен познат. Не разбирах по какъв начин се бе озовала на пода. Вярно е, че пристъпих към работата си, потънал в мисли и без да оглеждам стаята, но бих могъл да се закълна, че когато влязох, на пода до стената нямаше нищо, иначе веднага щях да го забележа. В края на краищата реших, че съм бил замислен повече от друг път и за момент съм престанал да обръщам внимание на предметите наоколо. Чак когато концентрацията на вниманието ми е отслабнала, с невиждащите си дотогава очи съм открил книгата на пода. Иначе как да си обясня този факт? Бях я сложил на полицата и забравих за нея, но сега, след думите на Молтерис, тъмночервеното тяло на този съвсем непотребен ми научен

труд, като че ли само се озова в ръцете ми и аз му го подадох безмълвно.

Той пое книгата, претегли я на дланта си, без дори да погледне заглавието, повдигна черния капак в средата на апарата и каза:

— Елате, ако обичате...

Застанах до него. Мъжът приклепна, завъртя бутона, който приличаше на потенциометър на радиоапарат, и натисна вдлъбнатото бяло копче до него. Всички светлини в стаята примигнаха, в контакта, където беше включен кабелът на апарата, се появи неприятно съскаща синкава искра, но след това не се случи нищо.

Помислих, че ей сега ще изгорят бушоните, а той се обади с пресипнал глас:

— Внимавайте!

Сложи книгата вътре в апарата така, че тя легна на плоската си страна, и натисна една малка, стърчаща отстрани черна ръкохватка. Светлината на лампите възвърна нормалната си интензивност, а в същото време онова подвързано с картон тъмно томче на дъното на апарата се обви в мъгла. За част от секундата подвързията като че ли стана прозрачна и ми се стори, че през затворената корица виждам белезникавите контури на страниците и сливащите се печатни редове, но това продължи много кратко време; в следващата секунда книгата като че ли се разтопи и изчезна, а аз виждах вече само празното, оксидирано до черно дъно на апарата.

— Премести се във времето — каза той, без да ме гледа. Изправи се с усилие. На челото му блестяха ситни капчици пот. — Или ако предпочитате — подмлади се...

— С колко? — попитах аз.

Конкретността на тези думи проясни до известна степен лицето му. Неговата лява, смалена, като че ли посърнала половина (беше и малко по-тъмна) трепна, както забелязах съвсем отблизо.

— Най-малко с едно денонощие — отговори той, — все още не мога да изчисля точно. Само че... — прекъсна и ме погледна.

— Бяхте ли тук вчера? — попита Молтерис, без да скрива напрежението, с което чакаше отговора ми.

— Да — отвърнах бавно, понеже усетих как изведнъж подът заплува под краката ми. Разбрах всичко и със смайване, което не може да се сравни с нищо друго освен с чувството, което остава след един

невероятен сън, свързах двата факта: вчерашната необяснима поява на книгата точно тук на това място до стената и неговия днешен експеримент.

Казах му го. Той не засия, както някой би могъл да предположи, само мълчешком избърса челото си с кърпа; забелязах, че обилно се поти и е малко преbledнял. Подадох му стол и самият аз също седнах.

— Може би сега ще ми кажете какво желаете от мен? — подхванах внимателно, когато видях, че се е успокоил...

— Помощ — промърмори той. — Подкрепа, а не подаяние. Нека го наречем... нещо като заем срещу участие в бъдещите печалби. Машина на времето... сигурно сам се досещате... — не довърши мисълта си Молтерис.

— Да — отвърнах аз. — Предполагам, че се нуждаете от доста голяма сума?

— Значителна. Вижте какво, става дума за огромни количества енергия, освен това е необходим времемер, за да може пренасяното тяло да достигне онзи момент, който ние желаем. Изисква се продължителна работа.

— Колко още? — попитах аз.

— Поне година...

— Добре — отвърнах. — Разбирам. Само че ще трябва да потърся... помощта на трети лица. На финансиста. Сигурно няма да имате нищо против...

— Не... разбира се, не — отговори той.

— Добре. Ще играя с открити карти. Повечето хора на мое място биха допуснали, след това, което ми показахте, че си имат работа с трик, с умела измама. Но аз ви вярвам. Вярвам ви и ще направя каквото мога. Естествено това ще ми отнеме известно време. Понастоящем съм много зает, а ще трябва и да се посъветвам с.

— Физици ли? — подхвърли той. Слушаше ме с огромно напрежение.

— Не, от къде на къде? Виждам, че за вас това е нещо като фикс идея. Моля ви, не казвайте нито дума. Не ви питам. Искам да се посъветвам, за да избира най-подходящите хора, които биха били готови...

Млъкнах. Изглежда и на него в този момент му хрумна същата мисъл като на мен. Очите му светнаха.

— Господин Тихи — каза той, — няма нужда с никого да се съветвате. Сам ще ви кажа при кого трябва да отидете...

— С помощта на машината, така ли? — попитах аз.

Той се усмихна победоносно.

— Разбира се! Как не се сетих преди... какво магаре съм само...
А вие премествали ли сте се вече във времето?

— Не. Машината действа отскоро, по-точно от миналия петък. Изпратих само котарака...

— Котарака ли? И какво, върна ли се?

— Не. Премести се в бъдещето, поне с пет години напред. Както ви казах, скалата още не е съвсем точна. За да може прецизно да се определи моментът на фиксиране във времето, е необходимо да се вгради диференциатор, който ще координира — противодействащите си полета. При сегашното положение десинхронизацията, предизвикана от квантовия ефект на тунелирането...

— За съжаление не разбирам нищо от това, което говорите. А защо вие самият не сте опитвали?

Това ми изглеждаше странно, да не кажа нещо повече. Молтерис се обърка.

— Възнамерявах, но... аз... моят хазяин ми изключи тока... в неделя.

Лицето му, по-точно неговата нормална дясна половина, се покри с алена червенина.

— Закъснявам с наема и затова... — заекна той. — Но естествена... чакайте... да, прав сте. Аз веднага. Ще вляза тук, виждате ли? Ще задействам апарата и... ще се озова в бъдещето. Ще узная кой е финансирал начинанието, ще разбере имената на тези хора и така вие ще можете веднага, без протакане...

Говорейки, той отместваше настрана преградите, които делиха вътрешността на апарата на части.

— Почакайте — казах аз — не, не искам това. Та нали няма да можете да се върнете, ако апаратът остане тук, при мен.

Той се усмихна.

— А, не — отвърна. — Ще се преместя във времето заедно с апарата. Има такава възможност, защото той притежава две различни настройки. Виждате ли тук този вариометър? Ако изпращам нещо във времето, а искам апаратът да остане, фокусирам полето до това малко

пространство под капака. Но ако искам самият аз да се преместя във времето, тогава разширявам полето, за да обхване целия апарат. Само дето ще отиде повече енергия. Колко ампера са предпазителите ви?

— Не знам — казах аз, — но се страхувам, че няма да издържат. Преди малко, когато... експедирахте онази книга, светлината отслабна.

— Това е дреболия — рече той, — ще подменя бушоните с мощни, естествено, ако разрешите...

— Моля.

Залови се за работа. Джобовите му представляваха цяла електротехническа работилница. След десет минути беше готов.

— Потеглям — рече той, връщайки се в стаята. — Мисля, че трябва да се преместя поне с тридесет години напред.

— Толкова много? Защо? — попитах аз. Стояхме пред черния апарат.

— След няколко години специалистите сигурно ще са в течение — отвърна той, — но след четвърт век вече всяко дете ще учи за това в училище и дори първият случаен минавач ще може да ми каже имената на хората, които са съдействали за разрешаването на проблема.

Усмихна се слабо, кимна с глава и стъпи с двата си крака в апарата.

— Светлината ще примигне — каза той, — но нищо. Предпазителите със сигурност ще издържат. Обаче... при завръщането може да възникне проблем.

— Как така?

Той ме погледна проникателно.

— Да сте ме виждали тук преди?

— Какво говорите? Не ви разбирам.

— Да кажем... вчера или преди седмица, преди месец... или дори преди година не сте ли ме виждали? Тук, в този ъгъл да се е появявал внезапно човек, застанал като мен с два крака в такъв апарат?

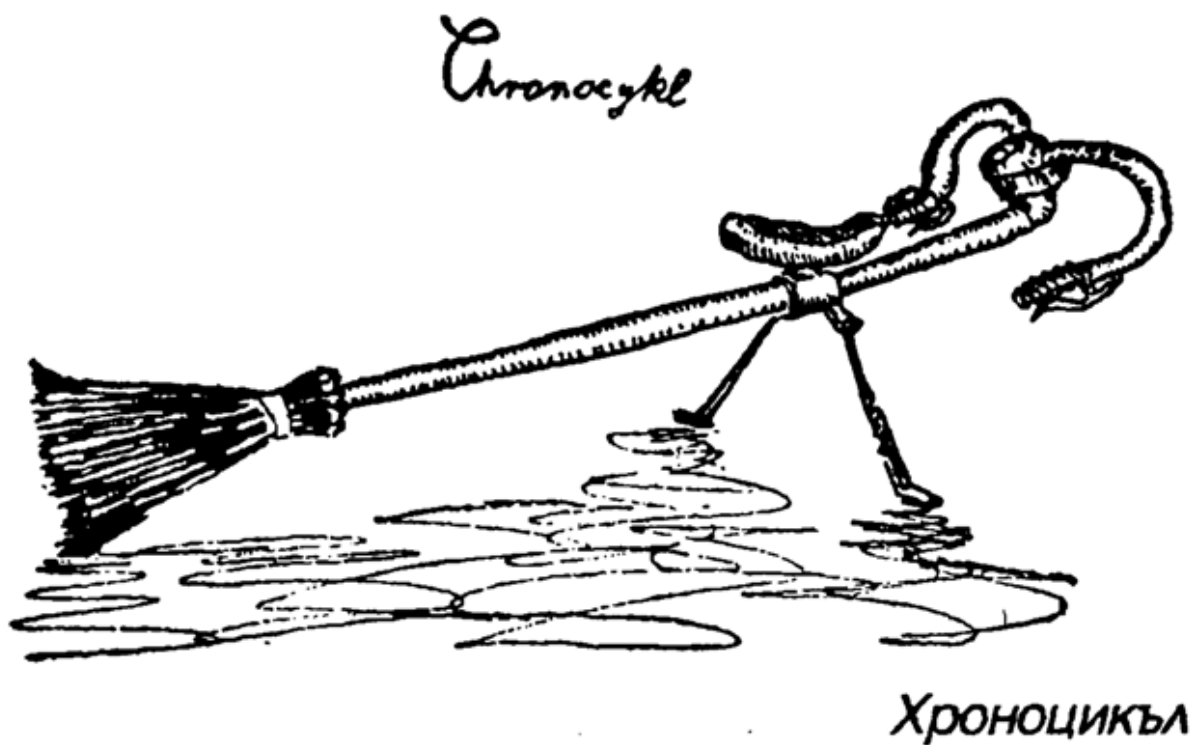
— А! — извиках аз. — Разбирам... страхувате се, че като се връщате назад във времето, може да не попаднете в настоящия момент, а да го подминете и да се озовете някъде в миналото, така ли? Не, никога не съм ви виждал. Вярно е, че се завърнах от пътешествие преди девет месеца, до това време домът ми е бил пуст...

— Чакайте... рече той, замислен дълбоко — и аз не знам... Та нали ако съм бил някога тук, да кажем, когато домът е бил пуст, както

твърдите, то би трябвало той да ми е добре познат, да си го спомням, нали така?

— Така е — отвърнах оживено, — това е парадоксът на примката на времето. Тогава вие сте били някъде другаде и всичко сте извършили пак вие, но в онзи период; а само от сегашния момент, от настоящето можете да се озовете случайно в миналото...

— Е — каза той, — в края на краищата не е толкова важно. Дори ако се върна прекалено назад, ще направя поправка. Най-много работата да се проточи малко. Все пак е първи опит, трябва да ви помоля да бъдете търпелив...

Той се наведе и натисна бялото копче. Светлината веднага отслабна, апаратът издаде тих, висок тон като ударена стъклена пръчица. Молтерис повдигна ръка с прощален жест, а с другата докосна черната ръкохватка, като същевременно се изправи. Докато ставаше, светлината на лампите възвърна предишния си блясък и аз видях как се променя силуетът му. Дрехите му потъмняха и се обвиха в мъгла, но аз не им обърнах особено внимание, понеже бях поразен от промените, които се извършваха с главата му — все по-прозрачни, черните му коси побеляваха, фигурата му едновременно се топеше и обезформяваше,

така че когато той изчезна от погледа ми заедно с апарата и аз се озовах пред празния ъгъл на стаята, на празния под и бялата стена с контакта, от който нищо не стърчеше — когато, повтарям, останах така, с отворена уста, с гърло, в което бе заседнал вик на ужас, все още виждах невероятната промяна, станала с него, защото, господо, изчезвайки, подет от времето, той същевременно остаряваше с главоломна бързина и сигурно бе преживял десетки години за части от секундата! Приближих се до фотьойла с треперещи крака, преместих го, за да виждам добре празния, ярко осветен ъгъл, седнах и зачаках. Чаках така цялата нощ — до сутринта. Господа, оттогава изминаха седем години. Мисля, че той вече никога няма да се завърне, защото, завладян от идеята си, бе забравил нещо съвсем просто, направо елементарно, което — не зная дали несъзнателно или поради непочтеност — пренебрегват всички автори на фантастични хипотези. Нали пътешественикът във времето, ако се премести двадесет години напред, би трябвало също с толкова да остарее. Как иначе? А те си въобразяват, че настоящето на човека може да бъде пренесено в бъдещето и часовникът му ще показва часа на отлитането, докато всички други часовници наоколо ще сочат часа на тяхното си време. Което, разбира се, е невъзможно. За да стане така, човек би трябвало да излезе от времето и някак си извън него да се изкачи към бъдещето, та като намери желания момент, да влезе като че ли отвън... Сякаш съществува нещо извън времето. Такова място и такава посока няма. Нещастният Молтерис задейства със собствените си ръце машината, която го уби — със старост, с нищо друго. И когато тя е спряла там, в желаната от него точка на бъдещето, вътре е имало само посивял сгърчен труп...

Е, господо, следва най-странното. Онази машина сега е там — в бъдещето, а този дом заедно с жилището, с тази стая и с празния ъгъл също пътешества във времето, но по единствения достъпен за нас начин, докато накрая достигне момента, в който машината е спряла. И тогава тя ще се появи там, в белия ъгъл и заедно с нея Молтерис, или останалото от него... и това е съвсем сигурно.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.